

naiivin skientismiin, ne usein kuitenkin sellaiseen perustuvat. Tieteenfilosofian sisällä on esitetty paljon täysin asiallista kritiikkiä sosiologisen luonnontiedekritiikin ylilyöntejä kohtaan, mutta tähän kritiikkiperinteeseen ei Kivivuoren projekti liity, sillä se ei ole luonteeltaan tieteenfilosofinen tai edes tiedepoliittinen, vaan pikemminkin eettis-elämänfilosofinen. Viimeistään hiukan pintaa raaputtamalla samanlainen projekti saattaa valitettavasti paljastua useiden muidenkin sosiobiologian ja evoluutiopsykologian airuiden ajattelun taustalta.

Kaisa Luoma

Moraalin jäljet

Tarmo Kunnas, *Mitä jäljellä moraalista?* Kirjapaja, Helsinki, 2002, 254 s.

Käsillä oleva kirja on hyvin ajankohtainen, ja sen otsikko osuu aikamme ongelmien ytimeen. Kun katsoo nyky maailman melskettä ja myllerrystä melkein miltä kantilta tahansa, vastaus otsikon kysymykseen ei näytä kovin positiiviselta. Päivä päivältä kaikenlainen tuho ja turmellisuus tuntuvat vain lisääntyvän ja saavan entistäkin irvokkaampia muotoja. Vaikuttaa siltä, että moraalilla alkaa olla yhtä kuollut kuin jumalakin.

Kunnas suhtautuu kuitenkin moraalihin mahdollisuuksiin toiveikkaasti. Vaikka ”vanha moraalilla” onkin mennyt maille, Kunnas näkee, että sen tuhka saattaa versoa uutta eettisyyttä, ja että myös vanhassa moraalissa piilee ydin, joka voi kantaa tulevaisuuteen.

Moraali uskona

Tässä vaiheessa on huomautettava, että Kunnas tarkoittaa moraalilla pitkälle kristillistä moraalilla, joka on ja jonka Kunnaksen mielestä tuleekin olla ank-

kuroitunut uskontoon tai uskoon. Hän käykin läpi kristinuskon historiaa, pääosin luterilaista, mutta myös katolista ja ortodoksistakin. Vaikka hän huomaa, että kristinusko on menettänyt voimaansa, hän ei halua heittää sitä kokonaan romukoppaan. Kunnas osaakin erottaa ja hylätä kristinuskosta sen negatiiviset puolet, kuten uskon ikuisen helvetiin, uskon valmiiksi laadittuihin dogmeihin, uskon perisyntiin ja muihin vain ulkoiseen uskonnollisuuteen ja moraalisiin pakottaviin periaatteisiin, joilla ihmisiä on peloteltu ja uhkailtu.

Kunnas näkee, että parhaimmillaan kristinusko ja uskonto yleensäkin on silloin, kun se painottaa omakohtaista ja välitöntä kokemusta äärettömyydestä tai kokonaisuudesta, jota ei voi välttämättä vangita sanoihin ja käsitteisiin mutta johon kokemuksen omaava ihminen tuntee elimellisesti kuuluvansa.

Tällainen ykseyden kokemus ei tarvitse välttämättä tuekseen uskoa tuonpuoliseen jumalaan, se voi yhtä hyvin suuntautua tämänpuoliseen todellisuuteen, olla Kunnaksen sanoja käyttäen tämänpuolista transsendenssia tuonpuolisen transsendenssin sijasta. Uskon perusidea on, että ihminen tuntee tällaisen omakohtaisen ykseydelämyksen kautta liittyvänsä ja juurtuvansa itseään laajempaan kokonaisuuteen, eikä hänen enää tarvitse kokea olevansa irrallinen ja ulkoisten vaikutteiden virrassa ajelehtiva yksilö.

Moraali saa tästä pohjaa siinä mielessä, että moraalilla tulee aina olla yhteisöllistä, kaikkia ihmisiä sitovaa ja yhdistävää. Uskonnollinen peruskokemus antaa näin moraalille yhtenäisyyttä ja syvyyttä, ilman ykseyden kokemusta moraalilla pelkistyy ja kuihtuu helposti irralliseksi ja abstraktiksi viisasteluksi, joka ei käytännön todellisuudessa lopulta kannata pitkällekään. Samoin syvä, kokemuspohjainen uskonnollisuus antaa moraalilla pyhyttä ja herättää kunnioitusta, mikä varmistaa sen, että yksilö ei helpostikaan hairahdu käyttämään moraalilla vain omien valtapyyteittä välineenä ja suojakilpenä.

Nämä Kunnaksen näkemykset minäkin allekirjoitan mielelläni. Kysyn vielä, että eikö uskonto aina alkuvaiheissaan olekin tällainen ulkoisten oppijärjestelmien vallasta vapaa välitön kokemus. Dogmit tulevat mukaan vasta myöhemmin, kun ihmiset alkavat vieraantua ja unohtavat uskon elävän yti-

men ja alkavat kasata kaikenlaista ulkoista rekvisiittaa sen ympärille, mikä taas peittää ja hautaa uskon entistäkin syvemmälle alleen.

Moraali ja Marx

Kunnas painottaa liikaa uskontoa aikamme moraalisten ongelmien ratkaisemisessa. Hän ei kovinkaan kärkevästi arvostele yhteiskuntamme valtarakenteita, vaikka hän kritisoi jonkin verran esimerkiksi rahan ja teknologian palvontaa ja kaikkivaltaa.

Miten pitkälle tämä johtuu siitä, että Kunnas ei näytä tuntevan esimerkiksi Marxia ja marxilaisuutta juuri muussa kuin niiden vulgarisoidussa muodossa. Hän arvostelee kovasti Marxia ja marxilaisuutta, mutta samastaa ne varsin yksiviivaisesti realsosialismiin. Kärjistyneimmillään tämä tulee esiin siinä, kun Kunnas väittää, että Hegel, Marx ja Lenin opettivat levittämään vihaa moraalin varjolla, ja että tämän vuoksi nykyaikaiset terroristit voi nähdä heidän jälkeläisinaan. Tai että kommunismi oli salainen esikuva fasismille ja kansallissosialismille ja niiden moraalin taakse piiloutuneelle vihalle ja väkivallalle.

Samoin hän tulkitsee Marxia ja marxilaisuutta puhtaasti filosofisena oppina asioita liikaa yksinkertaistaen. Kunnas esimerkiksi väittää, että marxilaisuus haluaa palauttaa kaikki henkiset asiat taloudellisiin, ”ylärakenteen” ”alarakenteeseen” ja että se tahtoi kääntää alistusuhheet ylösalaisin eli tehdä työläisistä herroja ja herroista työläisiä, ja että marxilaisuus ”materialismissaan” palvoo vain aineellisia arvoja siinä missä arvostelemansa kapitalismikin. Varmaankin tämä on totta realsosialismin ja osaksi marxilaisuudenkin (vulgaarin) suhteen, mutta ei päde itse Marxiin eikä läheskään kaikkeen marxilaisuuteen.

Kunnas ei huomaa, että kaikenlainen reduktionismi oli Marxille vierasta: taloudellisen alarakenteen suhde henkiin ylärakenteeseen oli Marxille pikemminkin sisäinen ja dialoginen dialektinen suhde kuin ulkoinen ja yksisuuntainen kausaalisuhde. Samoin Marx unelmoi kaikkien luokkien ja herruus-suhteiden poistamisesta, eikä yhden luokan korottamisesta ylitse muiden. Myös Marxin materian käsite on laaja ja hienosyinen filosofinen käsite, joka ei asetu dualistisesti henkeä vastaan eikä viittaa

ensisijaisesti kiinteisiin ja mykkiin esineisiin ja olioihin. Paremminkin se painottaa ihmisten yhteiskunnallista toimintaa ja käytäntöä tietoisuuden lähtökohtana ja muovaajana.

Tämä Kunnaksen kyyvyttömyys vetää rajaa Marxin ja vulgaarimarxilaisuuden välille näyttää oudolta ja ironiselta, sen vuoksi, että hän kyllä osaa erottaa tiukasti Jeesuksen opin kristinuskon myöhemmistä, vielä realsosialismiakin pahempaa jälkeä tehneistä instituutio-naalisista muodoista.

Samaan tapaan Kunnas hahmottaa postmodernia ajattelua vain sen kaupallisten ilmenemismuotojen kautta. Hän toteaa, että termi postmoderni otettiin käyttöön Amerikassa. Eikö Kunnas tiedä, että merkittävin postmoderni filosofia tulee Ranskasta. Ja ranskalaiset postmodernistit, esimerkiksi Foucault, ovat hyvin kriittisiä vallitsevia valta-asetelmia kohtaan ja antavat ainesta syvälliselle yhteiskuntakritiikille.

Moraalin hierarkia

Nähdäkseni tämä kaikki johtuu siitä, että Kunnaksen taustafilosofia rajoittuu vahvasti eksistentialistisiin ja kristillisiin ajattelijoihin. Heidän ajatusrantaan seuraten Kunnas päätyy korostamaan uskontoa ja yksilön yksityisyyttä moraalisten ongelmien ratkaisemisessa ja yhteiskunta-analyysit jäävät huomattavasti vähemmälle huomiolle.

Postmodernia kritisoidessaan Kunnas nostaa esiin hyvin mielenkiintoisen kysymyksen moraalin luonteesta. Kunnas arvostelee postmodernia siitä, että se on tehnyt uskonnosta ja moraalista eräänlaisen valintamymälän, jossa jokainen voi valita sen uskonnon tai moraalin, joka palvelee hänen yksilöllisiä mieltymyksiään ja makuaan. Kunnas esittää tälle vastapainoksi moraalikäsitteksen, jonka mukaan moraalin ”sisällöt” eli ne asiat, joita pidämme hyvinä, voivat vaihdella ja olla kiinni valitsijoidensa henkilökohtaisista mieltymyksistä. Mutta se, että ihmiset yleensäkin pyrkivät hyvään, minkälainen sisältö sille sitten kulloinkin annetaan, on ehdoton ja yleispätevä periaate. Eli aina on olemassa jokin hierarkia hyvien ja vähemmän hyvien asioiden välillä riippumatta siitä, minkälaisia konkreettisia sisältöjä niille annetaan. Ja tämä muodostaa moraalin yleispätevän ja horjumattoman ytimen.

Tämä lähtökohta on mielestäni ongelmallinen, ainakin jos sen tarkoitus on suojella yhteisöä väkivallalta ja tuholta, koska aivan jokainen ihminen nähdäkseni pyrkii hyvään ja hierarkisoi asioita. Kärjistääkseni asiaa, jopa saatananpalvojat pyrkivät hyvään; heillä hyvä vain saa tavallisesta jyrkästi poikkeavia sisältöjä: heille se on hyvää, mikä yleensä on ihmisille paha. Kaikenlainen tuhon ja kärsimyksen tuottaminen, niin muille kuin heille itselleenkin, on heidän korkein moraalinen päämääränsä ja arvotavoitteensa, ja pääseminen helvettiin kidutettavaksi on suurin palkinto, mitä he voivat herraltaan saatanalta toivoa siinä missä tavallisille kristityille suurin onni on taivaan autuus ja rauha. Toisin sanoen ihmiset voivat periaatteessa antaa vaikka minkälaisia sisältöjä hyvälle ja pahalle ja samalla pitää hyvällä omallatunolla kiinni hyvän ja pahan hierarkisuuden periaatteesta.

Kokonaisuutena Kunnaksen kirja on mielenkiintoinen ja pohdiskeluihin herättävä. Kirjaa on myös miellyttävä lukea, sillä Kunnas on poiminut ja kytkenyt kirjan teemoja havainnollistamaan tapauksia omasta elämästään aina varhaislapsuudesta nykypäivään asti. Elävät ja konkreettiset esimerkit hänen omasta kristillisten ihanteiden säestämästä kasvatuksestaan auttavat ymmärtämään sitä, miksi ja miten Kunnas on nykyisiin näkemyksiinsä päätenyt. Hän toteaa, että hän on tiedostamattaan valmistellut kirjaa koko elämänsä ajan.

Pekka Wahlstedt